

Тема 2. ФУНКЦІЇ ПОДАТКІВ ТА ПРИНЦИПИ ОПОДАТКУВАННЯ*

План

1. Фіскальна функція податків
2. Регулююча функція податків
3. Соціальна функція податків
4. Принципи оподаткування

Ключові терміни: функції податків, фіскальна функція, регулююча функція, соціальна функція.

*З актуальною редакцією Податкового кодексу України можна ознайомитися за посиланням :

zakon.rada.gov.ua

1. Фіскальна функція податків

Податки є частиною загальної фінансової системи як держави, так і окремих її суб'єктів. За допомогою податків держава вилучає частину доходів юридичних та фізичних осіб з метою формування свого бюджету для покриття витрат, які пов'язані з виконанням функцій. Але податки — це не стійка категорія. Вони постійно змінюються, не є постійною і сфера їх дії.

Сутність податку як економічної категорії проявляється через функції, які вони виконують. В теоретичному аспекті виокремлюють три головні функції податків:

1. *Фіскальна* — (контрольна, розподільна).
2. *Регулююча* — (стимулююча, стримуюча).
3. *Соціальна*.

Фіскальна функція є однією з головних функцій податків. Її сутність полягає в забезпеченні фінансування та надходження грошових коштів до бюджетів всіх рівнів. Ця функція послідовно реалізується в будь-якому суспільстві. За її допомогою відбувається вилучення частини доходів підприємств і громадян для утримання державного апарату, оборони країни та фінансування невиробничої сфери, яка не має власних джерел доходів

(заклади культури — бібліотеки, архіви тощо), або джерела недостатні для забезпечення належного рівня розвитку — фундаментальна наука, театри і музеї, навчальні заклади. Ця функція поділяється на дві підфункції: *контрольну та розподільну*.

Контрольна функція полягає в організації налагодження, фіксації та обліку кількості податків, оцінці ефективності кожного каналу надходження податків. За допомогою цієї функції здійснюється контроль за отриманням податків, застосування різних штрафних санкцій до порушників. Крім того, через контрольну функцію здійснюється внесення постійних змін у систему оподаткування з метою підвищення її ефективності. Ефективність цієї функції значною мірою залежить від існуючої в державі податкової дисципліни, законслухняності платників податків та їх відношення до держави. Головна мета контрольної функції полягає контролі за своєчасною сплатою платниками податків.

Роль *розподільної* функції полягає, в першу чергу, в справлянні податків, повнотою наповненням бюджетів всіх рівнів з метою його подальшого розподілу. Ця функція реалізується через справляння державою *постійних, стабільних та рівномірних* податків.

Суть *постійності* розподільної функції полягає в тому, що податки повинні надходити до бюджету не у вигляді разових платежів, а протягом всього бюджетного періоду, в чітко встановлені строки відповідно до чинного законодавства.

Суть *стабільності* розподільної функції податків означає, що їх надходження повинно визначатись високим рівнем гарантії, передбачених чинним законодавством і в повному обсязі.

Рівномірність розподільної функції свідчить про те, що податки повинні розподілятися за територіями таким чином, щоб забезпечити достатні доходи всім ланкам бюджетної системи — як на державному, так і на місцевому рівнях.

2. Регулююча функція податків

Важливою є **регулююча функція** податків. Її сутність полягає в перерозподілі вартості валового національного продукту між державою та платниками податків — юридичними та фізичними особами. Податки, через цю функцію, забезпечують механізм, балансу особистих та загальнодержавних інтересів. Метою цієї функції є забезпечення безперервності інвестиційних процесів, зростання фінансових результатів бізнесу, сприяння зростання грошових коштів.

Регулююча функція податків реалізується через:

- визначення системи оподаткування, яка діє в державі, її удосконалення, заміну існуючих податків іншими, удосконалення чинних податків, методики їх розрахунку та сплати;
- ефективність застосування податків, яка залежить від їх прогресивності, можливості отримання будь-яких пільг та загального зменшення сплати податкового платежу в межах чинного законодавства;
- визначення податкових ставок. Держава встановлює ставки оподаткування з податків і здійснює їх диференціацію відповідно до діючої системи та особливостей розвитку економіки.

У межах виконання цієї функції виокремлюють два її напрями: **стимулюючий та стримуючий**.

Сутність **стимулюючого напрямку** полягає в наданні пільг з податків або звільнення від їх сплати. Податкова пільга є частиною загальної системи оподаткування. Вона спрямована на зацікавленість виробника у виробництві товарів, робіт послуг. З іншого боку, податкова пільга — це можливість зменшення сплати розміру податку його платником на законній підставі. За допомогою податків, пільг та санкцій держава стимулює технічний прогрес, зростання чисельності робочих місць, капітальні вкладення в розширення виробництва та інше. Стимулювання технічного прогресу за допомогою податків проявляється, насамперед у тім, що сума прибутку, направлена на технічне переобладнання, реконструкцію, розширення виробництва товарів

широкого вжитку, обладнання для виробництва продуктів харчування та ряду інших звільняється від оподаткування.

Стримуючий напрям податків застосовується державою під час захисту власного виробника. Для цього встановлюються підвищені митні тарифи, застосовуються додаткові податки, підвищуються вже діючі (наприклад, акцизний збір на горілчані та тютюнові вироби тощо). В цілому це підвищує ціну на вироби і останній стає неконкурентоспроможним.

3. Соціальна функція податків

За сучасних умов розвитку економіки держави особливе значення відводиться **соціальної** функції податків. Соціальна функція — функція податків, що полягає у підтриманні соціальної рівноваги у суспільстві шляхом зміни співвідношення між доходами різних соціальних груп для зменшення нерівностей між ними. Ця функція суттєво впливає на добробут громадян держави та справедливий розподіл коштів державного бюджету між усіма верствами населення. За допомогою податків в державному бюджету концентруються кошти, які потім спрямовуються на вирішення проблем підприємств економіки держави: як виробничих, так і соціальних, фінансування розвитку виробничої і соціальної інфраструктури. Реалізуючи соціальну функцію податків, держава спрямовує кошти на користь слабших і незахищених категорій громадян за рахунок перекладання податкового тягаря на більш забезпечені верстви населення. Побудована таким чином податкова система дає можливість надати ринковій економіці соціальну направленість, як це зроблено в Німеччині, Швеції, багатьох інших країнах, де функціонують ринкові умови. Соціальна направленість досягається шляхом встановлення прогресивних ставок оподаткування, спрямування значних коштів на соціальні потреби населення, повного або часткового звільнення від оподаткування громадян, які потребують соціального захисту.

Вказане розмежування функцій податкової системи має умовний характер, оскільки вони переплітаються та здійснюються одночасно.

4. Принципи оподаткування

Податкове законодавство України ґрунтується на таких принципах:

- загальність оподаткування - кожна особа зобов'язана сплачувати встановлені цим Кодексом, законами з питань митної справи податки та збори, платником яких вона є згідно з положеннями цього Кодексу;

- рівність усіх платників перед законом, недопущення будь-яких проявів податкової дискримінації - забезпечення однакового підходу до всіх платників податків незалежно від соціальної, расової, національної, релігійної приналежності, форми власності юридичної особи, громадянства фізичної особи, місця походження капіталу;

- невідворотність настання визначеної законом відповідальності у разі порушення податкового законодавства;

- презумпція правомірності рішень платника податку в разі, якщо норма закону чи іншого нормативно-правового акта, виданого на підставі закону, або якщо норми різних законів чи різних нормативно-правових актів припускають неоднозначне (множинне) трактування прав та обов'язків платників податків або контролюючих органів, внаслідок чого є можливість прийняти рішення на користь як платника податків, так і контролюючого органу;

- фіскальна достатність - встановлення податків та зборів з урахуванням необхідності досягнення збалансованості витрат бюджету з його надходженнями;

- соціальна справедливість - установа податків та зборів відповідно до платоспроможності платників податків;

- економічність оподаткування - установа податків та зборів, обсяг надходжень від сплати яких до бюджету значно перевищує витрати на їх адміністрування;

- нейтральність оподаткування - установа податків та зборів у спосіб, який не впливає на збільшення або зменшення конкурентоздатності платника податків;

- стабільність - зміни до будь-яких елементів податків та зборів не можуть вноситися пізніше як за шість місяців до початку нового бюджетного періоду, в якому будуть діяти нові правила та ставки. Податки та збори, їх ставки, а також податкові пільги не можуть змінюватися протягом бюджетного року;

- рівномірність та зручність сплати - установлення строків сплати податків та зборів, виходячи із необхідності забезпечення своєчасного надходження коштів до бюджетів для здійснення витрат бюджету та зручності їх сплати платниками;

- єдиний підхід до встановлення податків та зборів - визначення на законодавчому рівні усіх обов'язкових елементів податку.

Контрольні питання для самоконтролю

1. В чому полягає фіскальна функція податків?
2. В чому полягає регулююча функція податків?
3. В чому полягає соціальна функція податків?
4. Назвіть принципи оподаткування, визначені Податковим кодексом України.
5. Надати характеристику кожному з принципів оподаткування.

